

MIGRACIJE HRVATA U SLOVAČKU U XVI. ST. I SLOVAKA U SLAVONIJU OD 1730. DO KRAJA XIX. ST.

Květa Kučerová

Hrvatska i Slovačka imaju u svojoj povijesti vrlo teška iskustva s ratom. Danas ima Hrvatska tisuće izbjeglica, koje su morale napustiti svoja ognjišta. Nešto se slično događalo prije 400 godina. Samo, vrijeme je donijelo drugoga neprijatelja. Tada je to bila osmanska država, osmanska vlast, koja je provalila preko Dardanela i postepeno ulazila na Balkan. Uskoro je ugrozila i Hrvatsku. Poslije likvidacije srpske države i rata na Kosovu polju Turci su prodirali dalje. Kada su osvojeni Zemun, Beograd, Ilok..., ostala su otvorena vrata za srednju Hrvatsku i dalje.¹ To je bilo vrijeme junaka poput Nikole Šubića Zrinjskoga, ali i drugih, a istodobno je bilo vrijeme izbjeglica. U ratu su gubili svoju imovinu hrvatski velikaši i plemići, koji su pokušali posredstvom vojnih zasluga stjecati nove posjede, uglavnom zemlju u nekim drugim dijelovima Habsburške monarhije. Tako je hrvatsko plemstvo dobilo velike posjede u današnjoj Slovačkoj kao npr. porodica Keglević, Nikola Jurišić, Petar Kružić, Andrej Dudić, Mihal Bučić, porodica Bačani, Gašpar Horvat. Na istoku Slovačke posjede je dobila porodica Stančić.² Bogate porodice imale su u 16. st. veze s Ugarskom, ali zbog poznatih suprotnosti među feudalcima, npr. među Keglevićima i Sekelyima Frankopanima i palatinom Nadaždijem ili Petrom Keglevićem i Nikolom Zrinskim u Međimurju smanjivale su se mogućnosti obrane Hrvatske.³

Mišljenja o tome kako da se Hrvatska spasi bila su različita: ugovor s Turcima, orijentacija na Veneciju, ali nemali broj hrvatskih plemića oslanja se na Habsburšku monarhiju.

Svađa među Ferdinandom Habsburškim i Ivanom Zapojskim, a i tzv. građanski rat Turcima je odgovarao. Obranu Hrvatske vodili su najbolji feudalcima kao Nikola Salm (Štajerska): Rittschau (1524), Katzianer (1525), a teška je zadaća pripala hrvatskom kapetanu Nikoli Jurišiću, koji je imao i doista velike političke zasluge nakon nesretne bitke kod Mohača 1526.⁴ U 16. st. kmetovi mijenjaju vlasnike. U Slovačkoj su to npr.

¹ Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Zagreb 1916, 2,390-394, 411.

² O plemićima, koji su došli u 16. st. vidi: K. Kučerová, Chorvátí a Srbi v stradej Európe. (K etnickým, hospodárskym a sociálnym otázkam v 16.-17. storočí), Veda, Bratislava 1876, 220-295.

³ J. Adámček, Seljačka buna 1573, Zagreb 1968, 24.

⁴ Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 3/1, Zagreb, 30, 53-72; W. Fraknoi, Ungarn vor der Schlacht bei Mohács (1524-1526), Budapest 1886, 269.

Gaspar Seregy, porodica Czobor, Bakić, Nyari, More, Nadaži itd. Neke porodice koje su pripadale srednjem ili sitnom plemstvu postale su bogataši. Npr. Bathory, Batthyanyi itd.⁵

U to je vrijeme Slovačka bila u tešku položaju, Turci su zauzeli strateški važan Ostrogon i poslije mnoge druge tvrđave kao Divin, Filakovo, Levice, Novohrad itd. Oni su osvojili gotovo čitavu granicu istočne i jugoistočne Slovačke. Gradovi kao Košice i Bratislava hitno su organizirali utvrdu. Za gradnju u Novim Zamkama u Slovačkoj sve su pripremila braća Baldrigar, koja su trebala izgraditi sličnu utvrdu u Karlovcu. Tvrđava u Novim Zamkama je bila sagrađena i postoji uglavnom do danas. U to doba bila je Slovačka u unutrašnjosti velikim dijelom nenaseљena. Stotine ljudi iz Slovačke odveli su Turci u ropstvo. Ništa bolje nisu se ponašali u 16. st. Nizozemci, Španjolci i drugi. Grabili su sve kad nisu redovito dobili plaću.

U Slovačkoj su već početkom 16. st. bila prazna i upropaštena mnoga sela od istoka pa do Malih Karpata, zapravo je taj teritorij u ratu s Turcima zauzela zasluđna aristokracija iz Hrvatske. Tako je nastao novi sloj bogataša, novih plemića. Svi su oni znali da zemlja bez radne snage ne znači ništa. Nastalo je vrijeme traženja i preseljavanja vlastitih, ali i tuđih kmetova iz Hrvatske u sigurnije predjele kakva je bila i Slovačka. Mnogo starijih povjesničara tvrdilo je da je ovo preseljenje bilo samo kaotičan bijeg. Moje istraživanje pokazuje nešto suprotno. Hrvatski su se plemići pokazali kao dobri organizatori i poduzetnici. Pronašli su ljude koji su organizirali brojna preseljavanja čitavih porodica kmetova u nova mjesta. Ako je bilo moguće, mnogi su kmetovi povezli svoju malu imovinu u drvenim kolima. Računa se da je početkom 16. st. otišlo iz Hrvatske, uglavnom iz Slavonije, iz područja istočno do Zagreba, ali i iz Dalmacije više od 200 000 ljudi. Neki su se uselili u današnju Mađarsku, neki u Austriju, a manji dio, ali ne beznačajan u Moravsku (danas Češka) i uglavnom u Slovačku. Najveći broj otišao je organizirano, no ne možemo isključiti ni izbjeglice-pojedince. Tako je uvijek bilo u ratu.⁶

Takvi pojedinci bili su zaposleni na samom početku 16. st. u Slovačkoj. Grad Bratislava na svojim je posjedima zaposlio Hrvata, stručnjaka za lomljenje kamena g. 1504. poslije su ovamo došli neki drugi rođaci iz Hrvatske. Kasnije je ovo mjesto dobilo naziv Lamač. Danas postoji kao dio Velike Bratislave. Ovdje nalazimo mnogo hrvatskih prezimena i naziva različitih lokaliteta. Do početka 20. st. živjeli su ovdje ljudi, stari ljudi, koji su govorili hrvatskim jezikom i najstariji ljudi još pamte svoje hrvatsko podrijetlo.⁷ U dokumentima nalazimo vijesti o dolasku Hrvata u Slovačku uskoro poslije bitke kod Mohača g. 1526. Prvi su došli hrvatski plemići. Najprije sitno plemstvo, kasnije i velike plemićke porodice, koji su dobili zemlju i doveli kmetove. Sitno se plemstvo naselilo po čitavoj Slovačkoj i često upravo ono organizira preseljavanje hrvatskih kmetova. Takav je bilo npr. Benić u selu Šenkvice ili Pauličić u selu Naháč.⁸

Postoje tri vala preseljavanja hrvatskih kmetova u Slovačku:

1) prvi veliki val došao je u 40-im godinama 16. st. i izrazito ojačao ranije preseljenje Hrvata u zapadnu Slovačku. Ovaj je kulminirao g. 1548;

⁵ Gy. Komoróczy, *Nádasdy Tamás és a XVI századi nagybirtok gazdálkodása*, Budapest 1932.

⁶ Kučerová, *Chorváti*, n. dj., 66-73, 220-221.

⁷ Kučerová, *Chorváti*, n. dj., 244-245.

⁸ Kučerová, *Chorváti*, n. dj., 220.

2) drugi val stizao je u 50-im godinama, kulminirao g. 1552. i 1553;

3) posljednji val u Slovačkoj bio je krajem 60-ih i 70-ih godina 16. st. Poslije ovog vremena nema više hrvatske primarne migracije, tj. ljudi koji su došli izravno iz Hrvatske. Kasnije postoji samo unutrašnje preseljavanje. Bilo je vrlo malo slučajeva, osim obrtnika ili vojnika, da su se Hrvati vraćali u svoju domovinu.⁹

U 16. st. uglavnom u zapadnoj Slovačkoj možemo naći Hrvata u 45 sela u oblasti ispod Malih Karpata, te malo na jugu zemlje i malo na sjeverozapadu. Osam sela u 16. st. imalo je većinu hrvatskoga stanovništva. Među prvim selima koja su rekolonizirali Hrvati bilo je selo u zapadnoj Slovačkoj Záhorská Bystrica. U 40 g. 16. st. pripada vlastelinstvu Stupava. Iz granične prepirke koja je bila pred sudom u Bratislavi g. 1562. znamo da je kao svjedok govorio Michael Gwzyth-Croata. On se sjeća da je njegova porodica došla u Záhorskú Bystricu g. 1529. Još je interesantnija kanonička vizitacija iz g. 1561-1562, gdje je ubilježeno da je stanovništvo Záhorske Bystrice "populus Croaticus" i da ima svojega župnika-glagoljaša, a misa se služi na hrvatskom jeziku.¹⁰

Hrvati su došli u sela koja su prije njihova dolaska bila naseljena. Samo su tri sela u Slovačkoj Hrvati osnovali kao nova sela, tj. kolonizirali: na zapadu selo Mást, koje danas samostalno ne postoji, ali je dio Stupave; Malé Šenkvice, koje su danas dio nekadašnjih Velikih Šenkvica; selo Mokry Háj na sjeveru Slovačke, na granici Slovačke i Moravske. Iz toga mjesta imamo skupocjen i jedinstven ugovor. Arhivski dokument govori o tome u kakvim se uvjetima događalo useljavanje Hrvata u Slovačku.¹¹ Slične uvjete potvrđuju i urbari, tj. zapisi o dužnostima kmetova prema zemljoposjedniku.¹² Vlasnik zemlje, koji je primio novoga kmeta na uništeno ili opustošeno zemljište daje mu za 3-6-12 godina oslobođenje od poreza, osim slučajeva kada još postoji rodni vinograd. Od toga se mora svakako platiti porez. Crkvi mora kmet u svakom slučaju platiti daću, uglavnom u naturi. Katkad su Hrvati došli i sa svojim učiteljem i župnikom. Nije ih bilo mnogo, ali su bili zaslužni što se dugo održavao hrvatski duh u Slovačkoj, što su se njegovale hrvatske tradicije i jezik.

U 17. st. bilo je osnovano trnavsko sveučilište, Isusovački institut. Od samoga početka djelovali su i profesori Hrvati i bilo je mnogo studenata iz Hrvatske; još je više bilo Hrvata koji su već neko vrijeme živjeli u Slovačkoj. Studirao je tu i kasniji rektor Juraj Habdelić; apsolvirao je Pejačević. U Trnavi je bio profesor i hrvatski isusovac Toma Zdelarić i mnogi drugi. zapisi u matičnim i upravnim knjigama sveučilišta govore o tome da se u prvoj godini studija u Trnavi predavalo i na hrvatskom jeziku, da su se mnogi profesori koristili hrvatskim i slovačkim jezikom. Vjerojatno su mnogi studenti i apsolvanti sveučilišta održavali veze među Hrvatima i Slovacima u Slovačkoj i Hrvatskoj. U tome je smislu važno prezime Janković i Turković. Crkvena hijerarhija u Ugarskoj, osobito u Trnavi, kao središtu tadašnjega crkvenoga života, vodila je brigu o tome da se odgajaju mladi ljudi za službu u crkvi. Veliku brigu o tome vodio je u Trnavi npr. nadbiskup Verančić. Trnavsko sveučilište odgajalo je godišnje od 119 do 140

⁹ isto.

¹⁰ Kučerová, Chorváti, n. dj., 221-223.

¹¹ Ista, 240-242.

¹² Urbáre feudálnych panstiev 1, 2. svezak. Ed. M. Kušík-R. Marsina, Bratislava 1959, 259-266.

studenata, Hrvata je bilo 9%.¹³ Mnoge velike ličnosti Hrvatske poznajemo iz sveučilišnih matičnih knjiga, koje su na žalost sačuvane samo u kopijama, jer su izgorjele. Osim drugih i hrvatska inteligencija ima zasluga što Hrvati još žive u četiri sela u Slovačkoj: *Devínska Nová Ves*, *Chorvátsky Grob*, *Čunovo*, *Jarovce*. Ali sela Čunovo i Jarovce pripala su bivšoj Čeho- Slovačkoj tek poslije 1947. g. Asimilacija Hrvata u Slovačkoj zbivala se prirodno bez nasilja. U selima s hrvatskom većinom stanovništva, trajala je asimilacija od početka 16. do 20. stoljeća. To je i shvatljivo. Hrvati i Slovaci bliski su po naravi, jeziku, a jedni i drugi su ponajviše katolici. Bila je i takva situacija kada su se Slovaci kroatizirali kao npr. u Šenkvicama. Ali tamo je asimilacija svršila postepeno u 18-19. st. Nacionalnih sukoba ili drugih problema, osim na početku migracije (problem privremenog oslobođenja Hrvata od poreza) nije bilo. U g. 1991. pismeno se za hrvatsku naciju u Slovačkoj, u doba kad se već svatko može slobodno izjasniti, opredijelilo samo 988 stanovnika uglavnom u Chorvátskom Grobu i Devínskoj Novoj Vesi, nešto i u selima Čunovo i Jarovce, koja su bila ranije u Mađarskoj.¹⁴ Ali Hrvatima se osjećaju 3000-4000 ljudi. I neki mješoviti brakovi održavaju mnogo hrvatskih tradicija. Slično je i s Hrvatima u zapadnom svijetu, pa i sa Slovacima u svijetu i u Hrvatskoj. Jedni i drugi državljani su svoje nove domovine i za nju su i u prošlosti i danas mnogi položili i svoje živote. Hrvati u Slovačkoj imaju sva prava manjine, godišnje dobivaju od slovačke države za društveni život i potrebe pomoć od milijun slovačkih kruna. U Devínskoj Novoj Vesi imaju prostoriju u Kulturnom domu, vrlo je aktivan Hrvatski kulturni savez. Svake se godine organiziraju dani hrvatske glazbe i plesa, ali i znanstvene konferencije o problemima iz prošlosti i sadašnjosti Hrvata u Slovačkoj i čitavom tzv. Gradišću.¹⁵ Slovački Hrvati dobro surađuju s Hrvatima u Mađarskoj, Austriji i Moravskoj. Mogućnost renesanse hrvatske nacije postala je vidljiva poslije revolucije u 1989. g.

Kao što su migrirali Hrvati u 16. st. u Slovačku naseljavali su se i Slovaci u Hrvatsku ponajviše u Slavoniju od početka 18. do kraja 19. stoljeća. Ovaj je problem znanstveno dosada malo poznat i u sadašnje vrijeme i vrlo složen. Više od 6 godina tražila sam i skupljala građu i materijal po selima Slavonije: matične knjige, dokumente arhiva, crkve, statističke podatke, osobne uspomene Slovaka; zbog slovačkih prezimena prošla sam i mnoga groblja itd. Rat je, na žalost, sad sve promijenio i puno mojih podataka doista je već samo povijest, prošlost.

¹³ K. Kučerová, Južní Slovania na trnavskej univerzite v 17. stor; in: Slovačské štúdie 11-história, 1971, Ista: Trnavská univerzita a jej miesto v kultúrnych kontaktoch s južnými Slovanni, in: Trnavská univerzita v slovenských dejinách (zostavil, úvod napísal V. Čičaj), Bratislava, Veda 1987, 222-231.

¹⁴ Podatak je točan. U g. 1991. bio je u Slovačkoj popis stanovništva, osim drugog, zajedno s evidencijom nacionalnosti. Zasad nije publiciran. Ovaj sam podatak dobila zahvaljujući voditelju Statističkog ureda ing. R. Krča.

¹⁵ Naziv Burgenland, hrv. Gradišće nastao je tek u novije vrijeme i odnosi se na geografski točni dio bivše Austro-Ugarske. Poslije nastanka samostalne Austrije i samostalne Mađarske veći je dio ostao na teritoriju Austrije, a manji u Mađarskoj. Upotrebljavanje naziva gradišćanski Hrvati i za moravske, a kamoli za slovačke Hrvate netočno je, geografski nepouzđano, katkad i osjetljivo u političkom smislu. O nazivu Gradišće- Burgenland detaljno je pisao poznati češki povjesničar J. Hurský u mnogim studijama. Npr. K. otázce slovačské kolonizácie Gradišťa-Burgenlandu, in: Sborník čs. spoločnosti zeměpisné 1953. Ista, Vylidňování a asimilace slovanských obcí v Gradišti, Praha 1952 (Rotaprint.). Ostale studije J. Hurský vidi u knjizi K. Kučerová, Chorváti, n. dj., 310.

Migracija Slovaka u Slavoniju ima dvije kronološke faze: do ukidanja feudalizma i poslije. Među najveće lokatore Slovaka, osim drugih, spominjem Josipa Strossmayera i Pejačevića. Ne bih htjela pisati o Slovacima u Vojvodini. To je sasvim drugačiji problem. Prema rezultatima mojih istraživanja katolički Slovaci došli su u Slavoniju prije dolaska vojvođanskih, koji su mogli doći samo poslije Patenta Josipa II. o toleranciji.

Sve velike seobe imaju svoju društvenu i političku pozadinu. Kakvi su bili uvjeti i temelj za useljenje Slovaka u Slavoniju? Već krajem 17. i početkom 18. st. odlazili su Slovaci u Mađarsku i Hrvatsku. Slovačka je u to vrijeme imala previše stanovništva. Mijenjala se čitava ekonomika u srednjoj Europi. Svjetovna i crkvena vlast preuzima organiziranje moderne ekonomike. U Slovačkoj su ostajali mnogi plemići iz današnje Mađarske. To sve se osjeća i u Slovačkoj. Moderna ekonomika donosi razdrobljenost kmetске zemlje s jedne strane, a s druge su se strane stvarali alodiji, veliki zemljišni posjedi, na kojima treba da radi kmet. Osim toga, tradicija slovačkih porodica bio je zajednički život, patrijarhalni, koji uvijek proširuje diobu zemlje. U takvoj situaciji mora težak tražiti za sebe i svoju obitelj mogućnost da preživi. Preko sezone u jesen i ljeto mnogi odlaze raditi na tuđa vlastelinstva, npr. u Austriju, Mađarsku i Hrvatsku. Tako su otišli Slovaci u Slavoniju uglavnom iz siromašnih krajeva Drave, Kysuca, ali i drugih područja Slovačke. Najprije su dolazili povremeno i poslije su se trajno useljavali, a za njima su došle u Slavoniju i njihove porodice. Kao povjesničar mogu reći da to nije bilo kaotično preseljavanje, već od vlasnika zemlje promišljeno i organizirano korištenje radne snage, koja je bila u stanju preživjeti ili poboljšati svoje životne uvjete.

Slavonija je krajem 17. i početkom 18. st. bila prepuna šuma, dobre zemlje, ali i velikih močvara.¹⁶ Radne snage bilo je malo. Centralna je vlast prva počela preseljavati stanovništvo u ove krajeve. Najprije je organizirala preseljavanje Nijemaca, ali poslije su došli Česi, Moravci, Mađari, Poljaci, Ruteni iz različitih krajeva i mnogo Slovaka.¹⁷ Situacija poslije završetka rata mnogim je plemićima, ali i drugim ljudima, koji su imali novac pružila mogućnost da se obogate. Temelj za sve je bilo vlasništvo zemlje. Na početku regulira sve vojna vlast i državna birokracija, jer njima podliježe cijela krajina osim crkvene zemlje. Ali poslije su dobili svoj položaj oni između svjetovnih i crkvenih zemljoposjednika, koji su znali i htjeli moderno gospodariti. Među takvim nalazimo Turkoviće i Jankoviće. Kasnije su postepeno dobili zemlju u Slavoniji i plemići iz drugih zemalja izvan Hrvatske.¹⁸ Slovaci su se tada počeli doseljavati u grupama. Znamo da su došli npr. na zemlju Turkovića i Jankovića. Slovaci su se postepeno doselili tijekom nekoliko desetljeća u pet područja: Našice, Đakovo, Požega i njihovu okolicu; istočna Slavonija s centrima u Osijeku i Iloku. Već početkom 18. st. u gradu Požegi možemo naći bez sumnje slovačka prezimena kao Bičan, Kučera, Petrák, Pláteník itd.¹⁹ Na vlastelinstvu Kutjevo, koje je kupio Turković, u tamošnjim bogatim

¹⁶ K. Kučerová, Sociálny pohyb v Slavónii v 17.-19. storočí, in: Sondy z dejín v strednej a východnej Európe, Slovanské štúdie, Vede, Bratislava 1991, 145. Kao urednik pripremila K. Kučerová.

¹⁷ I. Mažurán, Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine, Osijek 1908, 40.

¹⁸ S. Gavrilović, Obnova slavonskih županija i njihovo razgraničavanje sa Vojnom granicom 1745-1747, in: Zbornik za društvene nauke Matice srpske 25, Novi Sad 1960, 49 i sl.

¹⁹ Kučerová, Sociálny pohyb, n. dj., 33. J. Buturac, Stanovništvo Požege i okolice 1700-1950, in: Zbornik za narodni život i običaje. Zagreb, 1967, 43, str. 218-232. J. Bösendorfer, Črtice iz slavonske povijesti, Osijek 1910, 356-363.

šumama i vinogradima radili su Slovaci, a poslije su se i trajno naselili.²⁰ U bogatim šumama župe Virovitice na sličan se način uz suglasnost grofa Pejačevića useljavalo mnogo novih ljudi. Od g. 1761. njemu pripada ova zemlja, široko područje Našica i okolice. Pejačević je imao, isto kao i mnogi drugi, agente, koji su nagovarali bjegunce iz Turske, ali i domaće ljude iz Hrvatske. Agitirali su i doveli Nijemce, Mađare, Čehe i Slovake.²¹ Prvu knjigu o Slovacima u Slavoniji napisao je katolički župnik Vít Ušák.²² Koristio se uglavnom iskustvom iz slovačkih sela u Slavoniji i kronikama pojedinih župa (Chronicon Domus). Ne bih htjela ovom prilikom govoriti o Slovacima u Iloku, ili drugim gradovima i mjestima. Poznato je da je Ilok bio u 17. st. gotovo bez stanovništva. Slovaci su tamo došli kratko poslije dolaska domaćeg stanovništva, koje se vraćalo iz skloništa u šumama ili dolazilo iz zarobljeništva. U matičnim knjigama iločkog samostana ima mnogo točnih podataka o prvim slovačkim useljenicima u Iloku i okolici. Navedene su knjige pisane na latinskom i ovdje ćemo iz g. 1713. do 1736. naći prva bez sumnje slovačka prezimena. Iz istih matičnih knjiga vrlo dobro saznajemo kako su živjeli prvi Slovaci; kako su krčili šume, vjenčali se, rađali se i kako su često od groznice i visoke temperature umirali. Početkom 18. st. nalazimo u dokumentima mnogo slovačkih prezimena u Iloku, kasnije u Đakovu, Našicama i u drugim mjestima. nasilnoga asimiliranja nije bilo.

Slovaci žive u Slavoniji već na početku 18. st. To su rezultati mojeg istraživanja potvrđeni dokumentima. Datiranje doseljenja Slovaka na početku 18. st. znači korjenitu promjenu datiranja, koje je objavljivala dosadašnja literatura. Početke skupnih migracija nalazimo uglavnom u doba Franje II. Rakoczija.

Statistički podaci u Slavoniji iz početka 20. st. govore o broju od 15 000 Slovaka. U 1948. g. bilo je još 10 097 Slovaka. G. 1971. javno se opredijelilo 6 583 Slovaka, i to u 30 sela. Koliko Slovaka tamo živi danas točno nije poznato, ali istina je da u nekim selima žive dosad kompaktno i negdje kao u Markovcu i Jelisavcu imaju većinu. Sada Slovaci žive uglavnom u mjestima Solany, Zdenci, Jurjevac, Ledenik, Miljevci, Pakrac, Podravska Slatina, Antunovac, Lipovljani i u manjem broju, tj. nekoliko obitelji te u drugim selima i u požeškoj oblasti. U Jelisavcu postoji točno 98% slovačkog stanovništva. Slovačka manjina u Slavoniji njeguje svoj materinski jezik, kulturu, tradicije i nacionalnu svijest. Renesansu nacionalne pripadnosti Slovaka učvrstili su boravci Slovaka na studiju na fakultetima u Slovačkoj i na ljetnim svakogodišnjim tečajevima slovačkog jezika, povijesti i kulture u Slovačkoj, koje mogu apsolvirati oni koji su nedavno ili ranije završili bilo kakve slične studije. Slovaci u Slavoniji počeli su nedavno vrlo uspješno objavljivati svoj časopis Prameň. Organiziraju redovno smotre slovačkih pjesama i plesova. U g. 1994. bila je takva smotra organizirana u Jelisavcu. U Našicama bila je izložba posvećena povijesti i životu slovačke manjine. Aktivna i doista odana svojoj hrvatskoj državi, slovačka manjina pobuđuje interes u inozemstvu, osobito u institucijama koje se bave problemima manjina općenito. U 1994. g. posjetio je Slovaka u području slobodne Republike Hrvatske predsjednik Svjetskog kongresa Slovaka u Americi, Danihels sa suprugom. Konstatirao je da je slovačka manjina živa i

²⁰ F. Potrebića, Povijest vinogradarstva i podrumstva u požeškoj kotlini, Kutjevo 1982, 72-73 i sl.

²¹ Bösendorfer, Crtice iz Slavonske... n. dj., 408 i sl. Kučerová, Sociálny pohyb, n. dj., 43-44.

²² V. Ušák, Slováci v Chorvátsku. Historický náčrt, Cleveland-Rím 1978, 231.

poslije diobe bivše Čeho-Slovačke, i poslije zajedničkoga života u Češko-slovačkoj Besedi te da unatoč problemima koje ova manjina doista ima, unapređuje svoju djelatnost. U budućnosti bi trebala naći sponzore ili bilo kakvu izrazitu materijalnu pomoć za gradnju škola i školovanje učitelja, koji bi dobro poznavali slovački književni jezik.

Zadnje podatke doznajemo iz popisa g. 1991. Statističku tablicu o Slovacima, o broju slovačkih đaka i o nastavi slovačkoga jezika u Hrvatskoj pripremila je profesorica M. Žagarová. Te smo podatke priključili kao prilog.²³

²³ Prilog 3 s.

bilješka broj 23

IZVJEŠĆE

SAVJETNIKA SLOVAČKOG JEZIKA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE I MLADEŽI U
REPUBLICI HRVATSKOJ

1. Slovaci u Republici Hrvatskoj

Prema službenom popisu iz godine 1991. objavljenom u biltenu Statističkog zavoda Republike Hrvatske utvrđeno je da ima Slovaka u sljedećim mjestima:

Ilok (okupirano)	1157	Rovinj	25
Jelisavac	906	Velika Gorica	23
Josipovac-Punitovčaki	550	Kukujevac	22
Osijek	288	Apševci (Vinkovci)	21
Grad Zagreb	252	Komletinci	21
Lipovljani	175	Borovo (okup.)	21
Vukovar (okupiran)	147	Šibenik	19
Vinkovci	121	Stari Jankovci	19
Jurjevac Punitovački	107	Višnjevac (Osijek)	18
Markovac (Našički)	90	Daruvar	18
Soljani	83	Dubrovnik	17
Našice	69	Marino Selo (Pakrac)	16
Pula	68	Poljana (Pakrac)	16
Rijeka	64	Županja	16
Medarići	63	Čepin	15
Split	45	Požega	15
Zadar	44	Radnovac	15
Antunovac	40	Darda (okup.)	14
Đakovo	39	Slavonski Brod	14
Kutina	38	Beli Manastir (okup.)	13
Našička Breznica	33	Umag	13
Krivaj (Novska)	31	Bučje (Đakovo)	13
Babska (Vinkovci)	28	Potnjani	27
Mali Lošinj	11	Sisak	11
Tenja (okup.)	11	Kruševac (Požega)	10
Poreč	11		

2. Izvođenje nastave slovačkog jezika u školama s hrvatskim nastavnim jezikom u školskoj 1994./95. godini

nastava slovačkog jezika odvija se u školama s hrvatskim nastavnim jezikom kao redovita nastava s dva sata tjedno. Ostala dva sata tjedno realizira se kroz sadržaje slobodnih aktivnosti i njego vanja slovačke kulture, a posebice kroz rad pjevačkog zbora i folklor.

Ti sadržaji realiziraju se u sljedećim školama:

- Osnovnoj školi "Ivan Brnjik-Slovak", Jelisavac, Županija požeško-slavonska, općina Našice. Sadržaji se realiziraju od prvog do osmog razreda. Nastavu pohađaju 172 učenika. Stručnu nastavu slovačkog jezika izvodi Branka Kandra, koja ujedno vodi i folkloru grupu.
- Osnovnoj školi Dore Pejačević, Našice, općina Našice, Županija požeško-slavonska. Nastavom slovačkog jezika od petog do osmog razreda obuhvaćeno je 69 učenika. Stručnu nastavu izvodi prof. slovačkog jezika Ružica Vinčak, koja vodi i grupu etnografa.
- Osnovnoj školi Dore Pejačević, Našice, Područna škola Markovac. Nastava se održava u prva četiri razreda s 87 učenika. Stručnu nastavu izvodi prof. slovačkog jezika Ana Žagar, koja ujedno vodi i pjevački zbor.

- Osnovnoj školi Josipa Kozarca, Josipovac, općina Punitovci, Županija osiječko-baranjska. Stručna se nastava izvodi od prvog do osmog razreda, a obuhvaća 120 učenika. nastavu održava Josip Kvasnovski.
- Područna škola Jurjevac u Jurjevcu ima samo četiri razreda odjeljenja s 21 učenikom. Nastavu kao i slobodne aktivnosti njegovanja slovačke pjesme i folkloru održava Josip Kvasnovski.

Ukupno u školskoj godini 1994./95. slovački jezik uči 469 učenika.

3. Na osnovi provedene ankete i dobivenih rezultata za njegovanje slovačkog jezika predlažemo:

- da se omogući njegovanje slovačkog jezika u mjestu Soljani, gdje je osnovan ogranak Matice slovačke i gdje postoji stvarni interes. Njegovanje slovačkog jezika može se organizirati u formi:
 - njegovanja slovačkog jezika u školi,
 - putem tečaja ili
 - ljetne škole (seminari);
- na osnovi saznanja nadalje predlažemo da se omogući njegovanje slovačkog jezika u Osijeku, gdje je također oformljen ogranak Matice slovačke (Osijek - 288 Slovaka);
- mislimo da je potrebno omogućiti njegovanje slovačkog jezika u Zagrebu, gdje je osnovano Društvo prijatelja Hrvata i Slovaka (Zagreb - 252 Slovaka).

4. Djelovanje prosvjetnog savjetnika slovačkog jezika za 1. obrazovno razdoblje 1994./95.

Dana 3. i 4. rujna 1994. g. organizirana je 12. smotra slovačkog folkloru u Hrvatskoj.

(Članak Ružice Vničakove u časopisu "Prameň" br. 9-10. str. 6.). Na smotri su nastupala djeca i mladež svih škola u kojima se njeguje slovački jezik. Smotra se održala u Jelisavcu.

Tijekom listopada savjetnica je organizirala posjet prosvjetnih savjetnika Ministarstva prosvjete - Referade u Osijeku Slovačkoj, na razini Ministarstva prosvjete u Bratislavi. Posjet je trajao dva dana. Tom prilikom smo posjetili tri škole. Posebno treba istaknuti školu gdje živi hrvatska manjina u Slovačkoj - konkretno DEVINSKA NOVA VES kraj Bratislave. Ujedno smo s tom školom uspostavili kontakt za razmjenu kulturno-umjetničkih sadržaja (društva Pajo Kolaric u Osijeku). (Izvjestaj M. Žagarove u Časopisu "Prameň" br. 9-10. str. 13.).

Savjetnica je sazvala aktiv svih nastavnika slovačkog jezika, koji je održan u Osijeku 8. 11. 1994. g. Na aktivu su nastavnici koji njeguju slovački jezik podnijeli izvješće o izvođenju nastave. Ujedno je napravljen plan slanja nastavnika na seminar slovačkog jezika u Slovačku u drugom ili trećem obrazovnom razdoblju. U plan je uvrštena i smotra slovačkog jezika (treća po redu) u tijeku ožujka 1995. godine.

Savjetnica je suradnica časopisa "Prameň", časopisa Slovaka u Republici Hrvatskoj. Svečana promocija časopisa "Prameň" održana je 27. svibnja u Osijeku. (Članak M. Žagarove u broju 5-6, str. 8.)

*Savjetnica za slovački jezik
Margita Žagarova
Voditelj Referade
mr. Nikola Barić*

Zusammenfassung

DIE MIGRATIONSBEWEGUNGEN DER KROATEN IN DIE SLOWAKEI IM LAUFE DES XVI. JHS. UND DIE DER SLOWAKEN NACH SLAWONIEN ZWISCHEN 1730 BIS ZUM ENDE DES XIX. JHS.

Kveta Kučerova

Der erste Teil der Studie ist der Abwanderung der Kroaten in die Slowakei im Laufe des 16. Jhs. gewidmet. Zu jener Zeit zogen etwa 20 000 Kroaten nach Mitteleuropa. Damals lebten die Kroaten in der Westslowakei in 45 Dörfern. Heute leben sie und pflegen die kroatische Sprache (alte Dialekte) in Devínska Nova Vas, Chorvátski Grob, Čunova und Jarovciach. Nach der Revolution von 1989 erhielten sie vom slowakischen Staat ziemlich viel Geld für Kultur und Pflege der kroatischen Sprache und Tradition.

Der zweite Teil der Studie spricht über die Slowaken, die nach Slawonien zogen, und zwar ab dem Beginn des 18. Jhs. Zunächst kamen sie als Saisonarbeiter, danach aber zogen ganze Familien her. Sie arbeiteten als Holzfäller und standen in den Diensten kroatischer Persönlichkeiten wie der Grafen Pejačević, Janković, Turković u.a. Bis vor kurzem gaben etwa 10 000 Einwohner Slawoniens als Nationalität "Slowake" an. Die größte Anzahl der Slowaken waren Katholiken, und die größte Gemeinschaft von slowakischen Katholiken und Protestanten befand sich in Ilok. Die Slowaken zogen weg oder mußten wegziehen, und so wissen wir heute nicht genau, wie viele Slowaken noch in Slawonien leben. Um sie kümmert sich heute die in Kroatien ansäßige Kulturgemeinschaft Matica slovačka, die auch vom kroatischen Staat unterstützt wird. Die Slowaken haben in Kroatien ihre Zeitschrift PRAMEN, und sie pflegen ihre Sprache und ihre Traditionen. Die Assimilierung ist in Kroatien, ebenso wie in der Slowakei ein normaler, zwangloser Prozeß, wie überall in der Welt.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

TAJNIK REDAKCIJE

Ivica PRLENDER

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet

Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 100 kuna

Izdanje časopisa sufinancira

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1995.

Uvez: GRAFOUVEZ, HBZ 41 – Velika Gorica